

AUTIZM SINDROMINING BOSHQA KASALLIKLARDAN FARQI

Nabiyev Ravshanjon Shavkatjon o'g'li

Qo'qon DPI Maxsus pedagogika kafedrasi o'qituvchisi

Xoliqova Moxira Ro'zali qizi

Qo'qon DPI Oligofrenopedagogika yo'nalishi 2-kurs talabasi

Annotatsiya. Ushbu maqolada autizm sindromiga chalingan bolalarni boshqa kasalliklardan farqining xususiyatlari ilmiy va nazariy jihatdan atroflicha keltirib o'tilgan. Ularda uchraydigan kasalliklar va farqlari, muloqotning turli xususiyatlari haqida maktabga tayyorlash ishlari xususida so'z yuritilgan. Autizm sindromli bolalarni maktabga tayyorlashda turli usul va vositalar foydalanilgan. Muloqotning psixologo-pedagogik usullari orqali autizm sindromli o'quvchilar o'rganilishi ochib berilgan.

Kalit so'zlar. Autizm, muloqot, nutq faoliyati, bilish jarayonlari, spektr, maktab ta'limi, xulq-atvor, diqqat, xotira, tafakkur.

Autizm va aqliy zaiflik. Autizm va aqliy zaiflikning asosiy farqi shundaki, autizm bu erta bolalikdan boshlab, boshqa odamlar bilan muloqot qilish va munosabatlarni shakllantirishda, intellektual faoliyat normal bo'lgan til va mavhum tushunchalardan foydalanishda katta qiyinchiliklar bilan ajralib turadigan ruhiy holatdir. ¹Aksincha, aqliy zaiflik yoki intellektual nogironlik intellektual va moslashuvchan faoliyatning sezilarli darajada buzilganligi bilan tavsiflangan umumlashtirilgan neyro-rivojlanish kasalligidir. hisoblanadi. Autizm xarakterlidir buzilgan ijtimoiy shovqin, og'zaki va og'zaki bo'lmagan muloqot va cheklangan va takrorlanadigan xatti-harakatlar. Autizmning alomatlari uch yoshga to'lgunga qadar sodir bo'ladi. Odatda remissiyasiz barqaror yo'nalishni kuzatib boradi. Autizm bilan og'rigan insonlar ba'zi jihatlari bilan jiddiy buzilgan bo'lishi mumkin, ammo boshqalarda normal yoki hatto yuqori darajadagi. Aqliy qoloqlik nima? Aqliy qoloqlik uchun uchta mezon bajarilishi kerak aqliy zaiflikni diagnostikasi yoki intellektual nogironlik: umumiy aqliy qobiliyatlarning kamchiliklari, bir nechta muhitda moslashuvchan xulq-atvorning bir yoki bir nechta sohalarida sezilarli cheklovlar (moslashuvchan xulq-atvorni baholash shkalasi, ya'ni aloqa, o'z-o'ziga yordam berish ko'nikmalari, shaxslararo ko'nikmalar va boshqalar bilan o'lchanadi) va cheklovlar bolalik yoki o'spirinlik davrida aniq bo'ldi. Umuman olganda, intellektual nogironlarning IQ darajasi 70 dan past, ammo IQ darajasi birmuncha yuqori, ammo moslashuvchan faoliyatida jiddiy buzilishlar bo'lgan shaxslar uchun klinik mulohaza zarur bo'lishi mumkin. Autizm: Autizm kuchli genetik asosga

¹ <https://lafayettefirefighters.com/uz/difference-between-autism-and-vs-mental-retardation>

ega, garchi autizm genetikasi murakkab va tushunarsiz bo'lsa. Aqliy qoloqlik: Aqliy qoloqlik odatda 25% hollarda genetik sababga ega. Biroq, ko'p hollarda hech qanday sabab topilmadi. Qizilcha, toksinlar, ko'k yo'tal, qizamiq, menenjit, to'yib ovqatlanmaslik va boshqalar kabi aqliy zaiflikni keltirib chiqaradigan ko'plab ekologik sabablar mavjud.

Autizm: autistik chaqaloqlar ijtimoiy ogohlantirishlarga kamroq e'tibor berishadi, tabassum qilishadi va boshqalarga kamroq qarashadi va o'z ismlariga kamroq javob berishadi. Ular kamroq ko'z bilan aloqa qilishadi va narsalarga ishora qilish kabi o'zlarini ifoda etish uchun oddiy harakatlarni ishlatish qobiliyatiga ega emaslar. Ular qo'lni silkitib qo'yish, boshni silkitib qo'yish yoki tanani silkitib qo'yish kabi takrorlanadigan harakatlarni amalga oshiradilar va ular ob'ektlarni stakka yoki chiziqlarga joylashtirish kabi qoidalarga rioya qilishlari kerak edi. Ular, shuningdek, bitta televizion dastur, o'yinchoq yoki o'yin bilan mashg'ul bo'lish kabi juda cheklangan diqqat, qiziqish yoki faoliyatga ega. Autizm: Autizm uchun erta nutq yoki xulq-atvor aralashuvi autizmga chalingan bolalarga o'z-o'zini parvarish qilish, ijtimoiy va muloqot qobiliyatlarini oshirishga yordam beradi. Biroq, ma'lum davo yo'q.

Aqliy qoloqlik: Hozirda aniqlangan aqliy nogironlikning "davosi" mavjud emas, ammo tegishli qo'llab-quvvatlash va o'qitish bilan ko'pchilik ko'p narsalarni qilishni o'rganishi mumkin. Bola vaqtni sezmaydi, hozirda ro'y berayotgan voqea-hodisalarni o'tgan yoki kelasi zamon bilan almashtiradi, real voqea-hodisalarni fantastik mavhum voqeahodisalar bilan aralashtirib yuboradi. Autizm holatida bola faoliyati sustlashadi yoki keraksiz, noaniq faoliyat bilan shug'ullanadi. Bolaning xulq-atvori buziladi, o'yin faoliyati, qiziqishi sustlashadi, ma'yus holatda yuradi, kattalar va tengdoshlari bilan aloqada bo'lmaydi, hech kim bilan gaplashishni istamaydi, ba'zilar indamaslik (mutizm holati) kuzatiladi. 1943-yilda ingliz psixiatri Leo Kenner davolash amaliyotida 11 bolaning xulq-atvori, yurish-turishida o'xshash belgilarni kuzatib, «ilk yoshdagi bolalar autizmi» atamasini kiritdi. U kuzatgan barcha bolalardagi belgilar hozirgi kunda ham autizmning asosiy belgilari sifatida o'rganilmoqda².

Shunga qaramay, ko'p yillar mobaynida bolalar autizmi aqli zaiflik, shizofreniya kabi va boshqa ruhiy kasalliklarning belgilari sifatida o'rganilgan edi. Faqatgina 1981-yildan boshlab bolalar autizmi mustaqil nuqson sifatida qabul etildi. Hozirgi kunda bolalar autizmi bosh miyaning rivojlanishidagi kamchiliklardan kelib chiqadigan mustaqil nuqson sifatida o'rganilmoqda. Biroq bosh miyaning rivojlanishidagi nuqsonlarning kelib chiqish sabablari hali ham noaniq. Ayrim olimlarning fikriga ko'ra, bolalar autizmi irsiy kasallik bo'lib hisoblansa, boshqalari esa autizm holati aqli zaiflikdan kelib chiqqanligini ta'kidlaydilar. Amerikada 1996–2007-yillarda bolalar autizmi mustaqil nuqson sifatida ancha ko'p miqdorda hisobga olindi. Bolalarga –

² <https://lafayettefirefighters.com/uz/difference-between-autism-and-vs-mental-retardation>

«sababi noaniq bo'lgan rivojlanishning og'ir buzilishi» diagnozi qo'yilgan. Diagnostika o'rganishda ko'proq bolaning xulq-atvoriga e'tibor beriladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. Ўзбекистон Республикасининг Конституцияси. –Т.: “Ўзбекистон”, 1992 й.
2. Ўзбекистон Республикасининг "Таълим тўғрисида"ги Қонуни. Т.: "2020 й. [хттпс://www.lex.uz/acq/16188](https://www.lex.uz/acq/16188)
3. Ўзбекистон Республикасининг « Бола ҳуқуқларининг кафолатлари тўғрисида»ги Қонуни. Т.: 2008 йил.
4. Shavkatjon o'gli, Nabiye Ravshanjan. "METHODS OF STUDYING THE EDUCATIONAL ACTIVITY OF MENTALLY WEAK STUDENTS OF Q HOME CLASS ON THE BASE OF INNOVATIVE TECHNOLOGIES."
5. O'gli, Nabiye Ravshanjan Shavkatjon. "Methods of studying the educational activity of mentally weak students of Q home class on the base of innovative technologies." *Asian Journal of Multidimensional Research* 11.12 (2022): 21-25.
6. Shavkatjon o'gli, Nabiye Ravshanjon. "INTELEKTIDA NUQSONI BO'LGAN O'QUVCHILARNING XULQ-ATVORINING O'ZIGA XOSLIGI." (2023): 140-145.
7. Shavkatjon o'gli, Nabiye Ravshanjon. "TA'LIM JARAYONIDA AUTIZMLI FARZAND TARBIYALAYOTGAN OTA-ONALAR BILAN ISHLASH USULLARI." (2023): 128-132.
8. Shavkatjon o'g'li, Nabiye Ravshanjon. "CONDUCT A CULTURE OF STUDENTS WHO ARE DEFICIENT IN INTELLIGENCE THE WAY OF THE FORMATION." *Galaxy International Interdisciplinary Research Journal* 11.3 (2023): 551-557.
9. Nabiye, Ravshanjon, and Otabek Ahmadaliyev. "МАКТАБГАЧА YOSHDAGI AQLI ZAIF BOLALARNING NUTQ XUSUSIYATLARINI YANADA TAKOMILLASHTIRISH." *Евразийский журнал академических исследований* 3.10 (2023): 363-367.
10. Nabiye, Ravshanjon, and Otabek Ahmadaliyev. "МАКТАБГАЧА YOSHDAGI AQLI ZAIF BOLALARNING NUTQ XUSUSIYATLARINI YANADA TAKOMILLASHTIRISH." *Евразийский журнал академических исследований* 3.10 (2023): 363-367.
11. Shavkatjon o'g'li, Nabiye Ravshanjon. "Boshlang'ich Sinf Aqli Zaif O'quvchilar Nutqini O'zlashtirish." *Research And Education* 1.1 (2022): 263-267.
12. O'gli, Nabiye Ravshanjon Shavkatjon, and Quchqorova Farida Erkin Qizi. "Features of the Higher Nervous Activity and Psychic Processes of Students with

Intellectual Deficiencies." *Eurasian Journal of Learning and Academic Teaching* 19 (2023): 146-151.

13. Nabiyev, R. Sh. "MAKTABGACHA YOSHDAGI AQLI ZAIF BOLALARNING SHAXSI VA SHAXSLARARO MUNOSABATI XUSUSIYATLARINI O'RGANISH METODLARI." *Science Promotion* 1.2 (2023): 129-134.

14. Ogli, Nabiyev Ravshanjon Shavkatjon, and Ortiqboyeva Parizoda Ismoiljon Qizi. "Families of Children with Defects in the Development of Pedagogical-Psychological Work." *Journal of Pedagogical Inventions and Practices* 19 (2023): 143-146.

15. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2017 йил 7 февралдаги "Ўзбекистон Республикасини янада ривожлантириш бўйича Харакатлар стратегияси тўғрисида"ги 4947-сон Фармони.

16. Сборник материалов ИИ научно-практической конференции с международным участием «Семья особого ребенка» (19 ноября 2020 г., г. Москва)

17. Ауталипова У.И. Психолого-педагогические проблемы в воспитании детей дошкольного возраста в условиях семьи. В сб. мат-лов межд.конф. «Новые подходы и пути обучения, воспитания, коррекции и интеграции детей с проблемами в развитии». Бишкек, 1998.

18. Васильева, А.К. Структура семьи. // А.К. Васильева М.: Педагогика, 1988.– 164с.

19. Венгер, Л.А., Домашняя школа. // Л.А. Венгер М.: Просвещение, 1994. – 352с.

20. Воспитание и обучение детей во вспомогательной школе./Под ред. В.В. Воронковой. М.: Школа – Пресс, 1994. – 190 с.